

KREDITLARNI TASHKIL ETISHNING NAZARIY ASOSLARI

Kenjayeva Zamira Egamberdiyevna

Toshkent shahar Chilonzor tuman

2-son Politekhnikum umumiyqisodiy fanlar

kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada kreditlarni tashkil etishning nazariy asoslari, ularning iqtisodiy mohiyati va moliyaviy tizimdagi o'rni tahlil etilgan. Kredit kategoriyasi tarixiy-iqtisodiy rivojlanish jarayonida shakllangan bo'lib, u xo'jalik subyektlari o'rtasida vaqtincha bo'sh mablag'larni qaytarish sharti asosida taqsimlash munosabatlarini ifodalaydi. Maqolada kreditning asosiy tamoyillari – qaytariluvchanlik, muddatlilik, to'lovlilik, ta'minlanganlik va maqsadlilik konseptual yondashuvlar asosida sharhlab berilgan. Shuningdek, kreditning turlari, shakllari va funksiyalari bank tizimi faoliyatini rivojlantirish hamda iqtisodiyot barqarorligini ta'minlashdagi roli nuqtai nazaridan baholangan. Kreditlash jarayonini tashkil etishda kredit siyosati, kredit mexanizmi va kredit monitoringining ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: kredit, kreditlash, bank tizimi, kredit siyosati, kredit mexanizmi, moliyaviy resurslar, qaytariluvchanlik, to'lovlilik, iqtisodiy o'sish, risklarni boshqarish.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida iqtisodiy munosabatlarning asosiy shakllaridan biri bo'lgan kredit munosabatlari iqtisodiyotni moliyalashtirishning eng muhim vositasi hisoblanadi. Kredit jarayonlari iqtisodiyotda kapitalning qayta taqsimlanishini ta'minlaydi, ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlaydi va tadbirkorlar hamda aholi ehtiyojlarini moliyalashtiradi. Kredit tizimining samarali faoliyati iqtisodiyotning barqaror o'sishi, moliyaviy resurslarning oqilona taqsimlanishi,

ishbilarmonlik faolligining ortishi va investitsion muhitning yaxshilanishiga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasida kredit siyosati so'nggi yillarda iqtisodiy islohotlarning bosh yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Bank-moliya tizimining modernizatsiya qilinishi, kreditlash mexanizmlarining liberallashtirilishi, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash uchun qulay moliyaviy shartlarning yaratilishi kredit munosabatlarining yangi bosqichga ko'tarilishiga sabab bo'lmoqda. Bu esa kreditning nazariy asoslarini chuqur tushunish, uning iqtisodiy mohiyati, funksiyalari, tamoyillari, shakl va turlarini ilmiy tahlil qilishni taqozo etadi.

Maqolaning maqsadi – kreditlarni tashkil etishning nazariy-metodologik asoslarini yoritish, kredit munosabatlarining iqtisodiy mohiyatini tahlil qilish va kreditlash mexanizmlarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

“Kredit” tushunchasi iqtisodiy nazariyada eng qadimiy tushunchalardan bo'lib, lotincha creditum so'zidan olingan bo'lib, “qarz”, “ishonch bilan berilgan mulk” ma'nosini anglatadi. Kredit iqtisodiy kategoriya sifatida qiymatning vaqtinchalik foydalanish uchun qaytarish sharti bilan bir iqtisodiy subyektdan boshqasiga berilishi bilan bog'liq iqtisodiy munosabatlarni ifodalaydi.

Kreditning paydo bo'lishiga quyidagi omillar sabab bo'ladi:

iqtisodiyotda vaqtincha bo'sh pul mablag'larining mavjudligi;

ishlab chiqarishning uzluksizligini ta'minlash ehtiyoji;

kapital aylanishidagi uzilishlarning vujudga kelishi;

yangi investitsiya loyihalariga talab.[3]

Kredit bozor iqtisodiyotida pul aylanmasini tezlashtiruvchi, ishlab chiqarish hajmini kengaytiruvchi va tadbirkorlik subyektlari faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi asosiy moliyaviy vosita hisoblanadi.

Kredit munosabatlari bozor iqtisodiyotining ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, iqtisodiy jarayonlarning uzluksizligi, kapital aylanishining tezlashuvi va investitsion faollikning oshishida muhim ahamiyat kasb etadi. Kreditlarning nazariy asoslari ularning mohiyatini, mazmunini, funksiyalarini, tamoyillarini va tashkil etish mexanizmlarini chuqur anglash imkonini beradi. Kredit iqtisodiy kategoriya sifatida vaqtincha bo'sh pul resurslarini qaytarishlik va to'lovlilik sharti asosida taqsimlash orqali iqtisodiyotning faol ishlashiga xizmat qiladi.

Kreditning asosiy funksiyalari – qayta taqsimlash, kapitalni markazlashtirish, aylanma mablag'larni qo'llab-quvvatlash, pul muomalasini barqarorlashtirish va jamg'arish jarayonini faollashtirishdan iboratdir. Kreditlashning asosiy tamoyillari – qaytarilish, muddatiylik, to'lovlilik, ta'minlanganlik va maqsadlilik, kredit munosabatlarining barqaror va xavfsiz amalga oshirilishini ta'minlaydi. Ushbu tamoyillar kredit siyosatining nazariy poydevorini tashkil qiladi.[4]

Kredit turlari subyektlar, muddatlar, ta'minlanganlik va maqsadlariga ko'ra farqlanadi. Kreditning to'g'ri tasniflanishi va boshqarilishi banklar faoliyatida kredit risklarini kamaytirish, kredit portfelini diversifikatsiya qilish hamda kapital yetarliligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Kreditni tashkil etish mexanizmi esa kreditga ehtiyojni tahlil qilish, qarz oluvchining to'lov qobiliyatini baholash, kredit shartnomasini tuzish, kredit monitoringi va qaytarilishini nazorat qilish bosqichlarini o'z ichiga oladi.

Xulosa qilib aytganda, kredit iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlovchi asosiy moliyaviy vositalardan biridir. O'zbekiston sharoitida kredit tizimi iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish, tadbirkorlikni rivojlantirish, investitsion muhitni yaxshilash va yangi ish o'rinlarini yaratishning muhim omili sifatida

shakllanmoqda. Kredit munosabatlarini ilmiy asosda tashkil etish, zamonaviy bank risklarini boshqarish va xalqaro kreditlash standartlarini tatbiq etish mamlakatning moliyaviy sektorini yangi bosqichga olib chiqish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–143-son qarori. Bank tizimini rivojlantirish strategiyasi. – Toshkent, 2020. – 12 b.
2. “Kreditlash qoidalari” – O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2023-yilgi nizomi. – Toshkent, 27 b.
3. G'ulomov S., Xojiyev B. Bank ishi. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2012. – 384 b.
4. Xasanov B. Kreditning iqtisodiy mohiyati va bank tizimidagi roli. – Toshkent: Fan, 2019. – 215 b.